

KASA ve BANKA KREDİLERİ HESABINDA ENVANTER ve DEĞERLEME İŞLEMLERİ

Sevda GÜNAYDIN^(*)

1 - GİRİŞ

Dönem başında bir iktisadi kıymetin kayıtlardaki değeri ile gerçek değeri aynı olmasına rağmen zaman içerisinde bu iki değer arasında farklar meydana gelebilir. Bu ise işlemlerin sistemli bir şekilde muhasebeleştirilmesinin işletmelerin gerçek durumlarını açıklamaya yetmediğini gösterir. Bu durum işletmelerin envanter ve değerlendirme işlemleri yapmasını zorunlu kılar.

213 sayılı Vergi Usul Kanunun 186. maddesinde “Envanter çıkarmak; bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları saymak, ölçmek, tartmak ve değerlemek suretiyle kesin bir şekilde ve müfredatlı olarak tespit etmektir.” biçiminde tanımlanmaktadır. Aynı maddede ticari geleneklere göre tartılması, sayılması ve ölçülmesi mutlak olmayan malların değerlerinin tahmi-

nen tespit olunacağı da belirtilmiştir.

Değerleme de 213 sayılı Vergi Usul Kanunun 258. maddesinde, vergi matrahının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti olarak tanımlanmıştır. Bu durumda, değerlendirme bir takdir ve tespit işlemidir. Değerlemede, iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda sahip oldukları kıymetler esas tutulur.

Bu yazımızda öncelikle kasa hesabının işleyişi, değerlemesi ve envanter işlemleri hakkında bilgi verilecek daha sonrasında da aynı şekilde banka ve banka kredileri hesabının işleyişi, değerlendirme ve envanteri açıklanacaktır.

2- KASA HESABI

2.1- Kasa Hesabının Tanımı ve İşleyişi

Kasa hesabı işletmenin elinde bulunan ulusal ve yabancı paraların kaydedildiği ve izlendiği hesaptır. Kasa hesabı tahsil edilen paralar nedeniyle borçlandırılırken yapılan ödemeler nedeniyle de alacalandırılmaktadır. Kasada mevcut

(*) Vergi Denetmen Yardımcısı

olmayan bir para nedeniyle ödeme yapılabilmesi söz konusu olmadığından kasa hesabı alacak kalanı vermez. Kasa hesabının alacak kalanı vermesi kasa hesabından yapılan birtakım ödemelerin gerçeği yansıtmadığını, bazı tahsilâtların hesaba yansıtılmadığını gösterir ki bu konuya ilişkin açıklamalara ve ilgili yargı kararlarına yazımızın izleyen bölümlerinde detaylıca yer verilecektir.

İşletmenin kasa hesabının borç kalanı bize, o anda işletmenin kasasında mevcut olan ulusal parası ile yabancı paranın ulusal para cinsinden miktarını göstermekte olup kasa hesabının kalan vermemesi işletmenin o anda kasasında para olmadığını gösterir.

İşletmeler ihtiyaçları doğrultusunda kasa hesabına ilişkin alt hesaplar açarak kasa hesabını detaylandırabilirler. Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliğinde de alt hesaplara ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır.

2.2- Kasa Hesabının Değerlemesi

Yabancı paralar kayıtlara TL cinsinden geçirmekle beraber ulusal para ile yabancı paranın değerlendirme ölçüleri farklı olduğundan söz konusu kalemlerin değerlemeleri ayrı başlıklar altında açıklanacaktır.

a) Ulusal Paranın Değerlemesi

213 sayılı Vergi Usul Kanunun Kasa Mevcudu başlıklı 284. maddesinde kasa mevcutlarının itibari değer ile değerlendirileceği belirtilmiştir. İtibari değer ise aynı kanunun 266. maddesinde her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değer olarak tanımlanmıştır. Madde hükümlerinde açıkça belirtildiği üzere kasa mevcudu üzerinde yazılı olan değer ile değerlendirileceğinden dönem sonunda ulusal paranın değerlendirilmesi için yapılacak bir işlem bulunmamaktadır.

b) Yabancı Paranın Değerlemesi

213 sayılı Vergi Usul Kanunun Yabancı Paralar başlıklı 280. maddesinde yabancı paraların borsa rayici ile değerlendirileceği, borsa rayicinin ta-karrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedelinin esas alınacağı, yabancı paranın borsada rayici yoksa değerlemeye uygulanacak kurun Maliye Bakanlığınca tespit olunacağı belirtilmiştir. Aynı kanunun 263. maddesinde “Borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder. Normal temevvüçler dışında fiyatlarda bariz kararsızlıklar görülen hallerde, son muamele günü yerine değerlemeye takaddüm eden 30 gün içindeki ortalama rayici esas olarak aldirmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.” hükmü yer almaktadır.

Yabancı paraların borsa rayici ile değerlendirilmesi bir kambiyo borsasını gerekli kıldığından ve ülkemizde de bir kambiyo borsası bulunmadığından yabancı paralar için borsa rayici ile değerlendirme yapabilmek mümkün değildir. Bu nedenle yabancı paraların değerlendirilmesinde uygulanacak kurun Maliye Bakanlığınca tespiti gerekmektedir.

130 sıra no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde de borsada rayici olmayan yabancı paralara uygulanacak kurun Maliye Bakanlığınca belirleneceği Bakanlıkça bu konuda herhangi bir tespit yapılmadığında da Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasınca tespit ve ilan olunan döviz alış kurlarının mezkûr ilanlarda belirtilen tarihlerden itibaren değerlemelerde esas alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca 217 seri no.lu Gelir Vergisi Genel tebliğinde de geçici vergiye tabi kazançların tespitinde yabancı paraların değerlendirilmesine ilişkin açıklık getirilmiş olup T.C. Merkez Bankasınca Resmi Gazetede geçici vergi döneminin kapandığı tarih

itibariyle yayımlanan döviz alış kurunun değerlemeye esas alınması gerektiği belirtilmiştir.

Yılsonunda yabancı paraların değerlemesinde esas alınacak kur Maliye Bakanlığınca düzenlenen genel tebliğler ile ilan edilmektedir. Maliye Bakanlığı döviz ve efektif olmak üzere iki kur ilan etmektedir. 283 seri no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde efektif cinsinden yabancı paralar için efektif alış kurunun (bulunmaması halinde döviz alış kurunun), döviz cinsinden yabancı paralar içinse döviz alış kurunun uygulanacağı belirtilmiştir.

11 Ağustos 1989 tarih ve 20249 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanan “ Türk parasının kıymetini korruma hakkında 32 sayılı Kararın 2. maddesinde;

“...

g) Efektif: Banknot şeklindeki bütün yabancı ülkeler paralarını,

h) Döviz (Kambiyo): Efektif dâhil yabancı parayla ödemeyi sağlayan her nevi hesap, belge ve vasıtaları,

...
ifade eder.” tanımı yer almaktadır.

Yukarıda yer verilen tanımlardan hareketle işletmenin kasasında bulunan yabancı paralar için efektif kur ile değerlendirme yapılacağı, işletmenin kasasında bulunmayıp başka kişi ya da kuruluşlar nezdinde bulunan yabancı paralar için döviz kuru ile değerlendirme yapılacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ayırım vergi matrahının doğru tespitinde önem arz etmektedir. Nitekim dönem sonunda işletmenin başka kişi ya da kuruluşlar nezdinde bulunan yabancı paraların değerlemesi için yüksek belirlenen döviz kuru yerine daha düşük belirlenen efektif kur ile değerlendirme yapması, vergi matrahının hatalı tespitine yol açar.

Yabancı paraların değerlemesinde yabancı paraların yasal defter kayıtlarındaki değeri değerlemeye tabi olduğu kur değeriyle karşılaştırılır. İşletmenin kasasındaki yabancı paranın değeri, değerlendirme sonucunda tespit edilen değerden küçükse oluşan fark 100-Kasa hesabına borç “646-Kambiyo Karları” hesabına alacak kaydedilip dönem kazancının tespitinde gelir, işletmenin kasasındaki yabancı paranın değeri değerlendirme sonucunda tespit edilen değerden büyükse oluşan fark “646-Kambiyo Zararları” hesabına borç 100-Kasa hesabına alacak kaydedilip dönem kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınır.

Yukarıda yaptığımız açıklamalara paralel olarak yabancı para kasasının değerlemesi aşağıda muhasebe kayıtları üzerinden örneklendirilmiştir.

Örnek: X firması 25.10.2009 tarihinde yapmış olduğu satış işlemi karşılığında 1.000 dolar almıştır. 25.10.2009 tarihinde 1\$=1.20 iken, 31.12.2009 tarihinde 1\$=1.50’ dir. Bu durumda yılsonunda aşağıdaki muhasebe kaydının yapılması gerekmektedir.

31.12.2009	
100-Kasa	300,00
02-Dolar Kasası 300,00	
	646-Kambiyo Karları 300,00
--//--	

2.3- Kasa Hesabının Envanteri

Kasa hesabında kayden görülen TL ve yabancı paranın işletmenin kasasında bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla dönem sonlarında kasa sayımı yapmak gerekir. Yapılan fiili kasa sayımı sonucu, kasa hesabının borç kalanı ile karşılaştırılır, eşit olması durumunda herhangi bir düzeltme işlemi yapılmaz. Ancak yapılan fiili kasa sayımı sonucunun kasa hesabının borç kalanı ile eşit olmaması halinde öncelikle tespit edilen farkın kayıtlara geçirilmesi daha sonrada nedenlerine göre düzeltme kayıtlarının yapılması gerekmektedir. İşletmedeki gerçek durumun ortaya konulabilmesi için bu işlemin dönem sonu itibarıyla yapılması zorunludur. Ancak çoğu işletme kasa hesabının öneminden dolayı bu işlemi her gün sonu itibarıyla yapmaktadır.

Kasadaki para miktarı fiili kasa sayımı sonucu bulunan para miktarından fazla ise aradaki fark nedeni bulununcaya kadar "197- Sayım ve Tesellüm Noksanlar" hesabının borç tarafına, kasadaki para miktarı fiili kasa sayımı sonucu bulunan para miktarından az ise aradaki fark nedeni bulununcaya kadar "397-Sayım ve Tesellüm Fazlaları" hesabının alacak tarafına kaydedilir. Aşağıda kasa sayım fazlalığı ve noksanlığı olabilecek muhtemel nedenleri ile birlikte açıklanmıştır.

a) Kasa Sayım Fazlalığı

Yapılan kasa sayımı sonucunda bulunan fiili kasa mevcudu, kasa hesabının borç kalanından büyük olursa kasa fazlalığından söz edilir ve aynı gün içerisinde farkın nedeni bulunmadığı takdirde aradaki fark kadar "100-Kasa" hesabı borçlandırılırken "397-Sayım ve Tesellüm Fazlaları"

hesabı alacaklandırılır. Sayım ve Tesellüm Fazlaları hesabı fazlalığın nedeni bulunana kadar kullanılan geçici bir hesaptır. Fazlalığın nedeni bulunduğunda tespit edilen sebebe göre yapılan kayıtlarla bu hesap borçlandırılarak kapatılmaktadır.

Kasa sayım fazlalığı; belge tutarından daha düşük bir tutarda bedelin ödenmesinden, fazla tahsilât yapılmasından, yapılan tahsilâta ilişkin kaydın hiç düzenlenmemesi ya da yanlış düzenlenmesinden ya da yapılan ödemeden daha yüksek tutarda bir ödemenin kayıtlara geçirilmesinden kaynaklanabilmektedir.

Yapılan araştırmalar neticesinde kasa fazlalığının nedeni her zaman tespit edilemeyebilir. Bu durumda hesap tutarı borçlandırılırken, "679-Olağan Dışı Gelir ve Karlar" hesabı da alacaklandırılır. Bu suretle hesap kapatılmış, fazlalıkta işletme açısından gelir addedilip dönem kazancının tespitinde dikkate alınmış olmaktadır. Dolayısıyla sayım sonucunda çıkan kasa fazlalığının nedeni bulunmadığı takdirde bu fark gelir sayılıp vergi matrahına ilave edilmektedir.

Yukarıda yaptığımız açıklamalara paralel olarak kasa sayım fazlalığı aşağıda muhasebe kayıtları üzerinden örneklendirilmiştir.

Örnek: X firmasının 25.10.2009 tarihinde yapılan kasa sayımında TL kasasında 1.500,00 TL olduğu tespit edilmiştir. Ancak muhasebe kayıtlarında kasa hesabının borç kalanı 1.250,00 TL'dir. Farkın nedeni 27.10.2009 tarihinde tespit edilmiş olup, alıcı Y firmasından yapılan tahsilâtın kayıtlara alınmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

-Kasa fazlalığının tespit edildiği tarihte yapılacak ilk kayıt;

-25.10.2009-		
100-Kasa		250,00
01-TL Kasası	250,00	
397- Sayım ve Tesellüm Fazlaları		250,00
01-Kasa Sayım Fazlaları	250,00	
-//-		

- 27.10.2009 tarihinde yapılan araştırmada fazlalığın nedeni tespit edildiğinde yapılacak kayıt;

-27.10.2009-		
397- Sayım ve Tesellüm Fazlaları	250,00	
01-Kasa Sayım Fazlaları	250,00	
120-Alıcılar		250,00
01-Y Firması	250,00	
-//-		

- Fazlalığın nedeni bulunmadığı takdirde dönem sonunda yapılması gereken kayıt;

-31.12.2009-		
397- Sayım ve Tesellüm Fazlaları	250,00	
01-Kasa Sayım Fazlaları	250,00	
679-Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar		250,00
-//-		

b) Kasa Sayım Noksanlığı

Yapılan kasa sayımı sonucunda bulunan fiili kasa mevcudu, kasa hesabının borç kalanından düşük olursa kasa noksanlığından söz edilir ve aynı gün içerisinde farkın nedeni bulunmadığı takdirde aradaki fark kadar "197-Sayım ve Tesellüm Noksanları" hesabı borçlandırılırken 100-Kasa" hesabı alacaklandırılır. Sayım ve Tesellüm Noksanları hesabı eksikliğin nedeni bulunana kadar kullanılan geçici bir hesaptır. Noksanlığın nedeni bulunduğunda tespit edilen sebebe göre yapılan kayıtlarla bu hesap alacaklandırılarak kapatılmaktadır.

Kasa sayım noksanlığı; belge tutarından daha yüksek tutarda bir bedelin ödenmesinden, kayıtlara geçen tutardan daha düşük bir tutarda tahsilât yapılmasından, yapılan ödemenin kayıtlara geçirilmesinin veya eksik geçirilmesinden, kasa sorumlusunun zimmetine para geçirmesinden ya da işletmenin kasasından işletme dışındaki kişilerin para çalmasından kaynaklanabilir.

Yapılan araştırmalar neticesinde kasa noksanlığının nedeni her zaman tespit edilemeyebilir. Bu durumda noksanlıktan kasa sorumlusu sorumlu tutulabilir. Paranın kasa sorumlusundan tahsil edilmesine karar verildiği takdirde para personelden tahsil edilene kadar "135-Personelden Alacaklar" hesa-

bı borçlandırılırken "197-Sayım ve Tesellüm Noksanları" hesabı alacaklandırılmak suretiyle kapatılır.

Burada özellik arz eden durum kasa noksanlığının sebebinin tespit edilememesidir. Kasa noksanlığının sebebi bulunmadığı ve kasa sorumlusunun da sorumlu tutulmadığı hallerde bulunan fark nedeniyle "689- Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar " hesabı borçlandırılırken, "197-Sayım ve Tesellüm Noksanları" hesabı alacaklandırılmaktadır. Ancak bu muhasebe kaydında, noksanlık bir gider hesabıyla kapatılmakla beraber söz konusu bu gider vergi kanunları açısından kanunen kabul edilmeyen bir giderdir. Neticede kasa noksanlığı her ne kadar ticari karın hesaplanmasında gider olarak dikkate alınsa da mali karın hesaplanmasında dönem karına ilave edilmesi gereken bir kalemdir. Çünkü kasa noksanlığı sermayede azalmaya neden olmakta sermayede meydana gelen nakit azalmalar da vergi kanunları açısından gider kabul edilmemektedir.

Yukarıda yaptığımız açıklamalara paralel olarak kasa sayım noksanlığı aşağıda muhasebe kayıtları üzerinden örneklendirilmiştir.

Örnek: X firmasının 25.10.2009 tarihinde yapılan kasa sayımında TL kasasında 1.500,00 TL olduğu tespit edilmiştir. Ancak muhasebe kayıtlarında kasa hesabının borç kalanı 1.750,00 TL' dir. Farkın nedeni 27.10.2009 tarihinde tespit edilmiş olup, Y bankasına yatırılan paranın kayıtlara alınmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

- Kasa noksanlığı tespit edildiği tarihte yapılacak ilk kayıt;

-----25.10.2009-----			
197- Sayım ve Tesellüm Noksanları		250,00	
01-Kasa Sayım Noksanı	250,00		
	100-Kasa		250,00
	01-TL Kasası	250,00	
-----//-----			

- 27.10.2009 tarihinde yapılan araştırmada noksanlığın nedeni tespit edildiğinde yapılacak kayıt;

-----27.10.2009-----			
102- Bankalar	250,00		
01-Y Bankası	250,00		
	197- Sayım ve Tesellüm Noksanları		250,00
	01-Kasa Sayım Noksanı	250,00	
-----//-----			

- Noksanlığın nedeni bulunmadığı takdirde dönem sonunda yapılması gereken kayıt;

31.12.2009		
689-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar		250,00
690-01 K.K.E.G	250,00	
	197- Sayım ve Tesellüm Noksanları	250,00
	01-Kasa Sayım Noksanı	250,00

-//

2.4- Kasa Hesabının Alacak Bakiyesi Vermesi veya Yüksek Tutarda Borç Bakiyesi Vermesi

Kasa hesabında işletmeye giren paralar nedeniyle borç kaydı yapılırken işletme kasasından çıkan paralar nedeniyle de alacak kaydı yapılmaktadır. Kasa hesabı daima borç kalanı verir ya da bakiyesi sıfır olur. Dolayısıyla kasa hesabının alacak kalanı vermesi söz konusu değildir. Kasa hesabının alacak kalanı vermesi kasa hesabından yapılan birtakım ödemelerin gerçeği yansıtmadığını, bazı tahsilâtların hesaba yansıtılmadığını veya birtakım giderlerin kayıtlara alınmadığını, gizlendiğini gösterir. Bu durum vergi matrahının re'sen takdirini gerektirir. Nitekim Danıştay kasaya giriş çıkışların gerçeği yansıtmadığı bir durumda vergi matrahının Vergi Usul Kanununa göre re'sen takdir edilebileceği yönünde kararlar vermiştir. Aşağıda bu kararlara birkaç örnek verilmiştir.

Danıştay 4. Dairesinin, 18.06.1979 tarih, 1978/4002 Esas-1979/1869 Karar No'lu kararında; "kasa hesabı aktif karakterli bir hesap olup, kasaya giren paradan daha fazlasının çıkacağı düşünülemediği cihetle bu hesabın alacak bakiyesi vermesi defter kayıtlarının sağlıklı bir vergi incelemesine yeterli olmadığının kanıtı sayılacağından re'sen takdire gidilmesinde yasaya aykırılık görülmediği" hususuna yer verilmiştir. Dolayısıyla VUK'nun 30/4. maddesinde yer alan "Defter kayıtları ve bularla ilgili vesikalar, vergi matrahının doğru ve kesin olarak tespitine imkan vermeyecek derecede noksan, usulsüz ve karışık olması dolayısıyla ihticaca Salih bulunmazsa" hükmüyle bağlantı kurulmuştur.

Danıştay 4. Dairesinin, 15.04.1987 Tarihli, 1986/1546 Esas No, 1987/1382 Karar No'lu bir başka kararında, "Kasa giriş ve çıkışlarının sıhhatli olmadığının tespit edilmesi halinde olayda re'sen takdir sebebinin varlığının kabul edilmesi gerekir." şeklinde bir yoruma gidilmiştir.

Yukarıda yer verilen Danıştay kararlarından da anlaşılacağı üzere kasa hesabının eksi (-) bakiye vermesi, re'sen takdir nedenini oluşturmuştur.

Kasa hesabı ile ilgili diğer bir konuda kasa hesabının çok yüksek tutarlarda borç bakiyesi vermesidir. Bazı işletmelerin kasalarında işletmenin ihtiyacından fazla tutarda para gözükebilmekte ve yapılan sayımda yüksek tutardaki meblağların işletmenin kasasında bulunmadığı tespit edilebilmektedir. Bu durum kasada bulunmayan paranın ortaklar tarafından kullanılmış olabileceği gerekçesi ile örtülü kazanç dağıtımı sayılarak cezalı tarhiyata konu olabilmektedir. Çünkü ortaklar işletmenin parasını kullanmak suretiyle kendi adlarına gelir elde etmekte ve işletmenin elde edeceği geliri azaltmaktadır. Bu durumda işletmenin kazancı olması gerekenden daha az düzeyde oluşmuş, işletme elde edebileceği gelirden mahrum kalmıştır. Oysaki her işletme ticari amaçla kurulur ve karlılık esastır. Bu nedenle işletmelerin kasalarında yüklü miktarda para bulunması halinde olayın gerçek mahiyeti esas alınarak vergi kaybı önlenmelidir.

İşletme kasasında ticari örf ve adetlere aykırı bir şekilde sürekli olarak yüksek meblağlar bulundurulmasına dair Danıştay 7. Dairesinin, 1999/2671 Esas No, 2000/3 Karar No'lu kararında, "Sermayesine yakın bir miktarda parayı, bir yıl boyunca kasasında bekletmesinin iş kolunun özelliğine ve ekonomik icaplara uymaması nedeniyle, kurum kazancının gizlendiği sonucuna varılıp, kasada atıl olarak bırakılan para miktarı esas alınarak davacı Şirket adına cezalı tarhiyat yapılmasında isabetsizlik bulunmadığı" sonucuna varılmıştır.

3- BANKA HESABI

3.1- Banka Hesabının Tanımı ve İşleyişi

İşletmeler tarafından yurt içi ve yurt dışı banka ve benzeri finans kurumlarına yatırılan ve çekilen paralar bankalar hesabında izlenmektedir. Bankalar hesabı tekdüzen hesap planında Hazır Değerler grubunun altında yer almaktadır. Para olarak veya hesaben yatırılan değerler nedeniyle banka hesabı borçlandırılırken, bankadan çekilen tutarlar ile üçüncü kişilerce tahsil edildiği anlaşılan çek ve ödeme emirleri nedeniyle banka hesabı alacaklandırılır. Bu hesap borç kalanı verir ve hesabın bakiyesi bankalarda olması gereken para tutarını göstermektedir.

3.2- Bankalar Hesabının Envanter ve Değerlemesi

Banka hesabı, işletmelerin birden fazla banka ile işlemlerini yürütmeleri ve çeşitli bankalarda mevduat hesabı bulundurmaları nedeniyle çeşitli alt hesaplara ayrılmaktadır. Böylece her bir bankadaki hesaplar ayrıntılı şekilde izlenebilmektedir. Çeşitli bankalardaki mevduat hesaplarının toplamı toplayıcı bir ana hesap olan banka hesabında gözükmektedir. Dönem sonunda banka hesabının envanterinde öncelikle banka hesa-

binin borç ve alacak toplamı ile alt hesapların borç ve alacak toplamalarının denkliği sağlanmaktadır. Fark bulunması halinde nedenine göre düzeltme kayıtları yapılır ve denklik sağlanır.

Ayrıca dönem sonlarında bankalardan alınan hesap özetleri ile bankalar hesabının muhasebe kayıtları uyumlu hale getirilmelidir. İşletmenin muhasebe kayıtlarında görülen bankaya yatan ve bankadan çekilen para tutarları bankadan gelen hesap özetleri ile aynı ise yapılması gereken bir düzeltme kaydı bulunmamaktadır. Sadece işletme adına tahakkuk etmiş olan faiz kayıtlara intikal ettirilir. Vadeli mevduata tahakkuk eden faiz gelirleri menkul sermaye iradi olup bankalar tarafından stopaja tabi tutulmaktadır. Stopaja konu olan vergi, banka tarafından vergi sorumlusu sıfatıyla vergi dairesine yatırılır. İşletme adına ödenmiş olan bu verginin mahsup edilecek vergi ve fonlar olarak "193-Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar" hesabına doğru olarak aktarılması bankalar hesabının envanterinde dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur.

Bankalara yatırılan yabancı paralar işlem tarihlerindeki ulusal para cinsinden değerleri ile kayıtlara alınır. Bankalarda bulunan yabancı para mevduatların dönem sonunda değerlemesi yapılarak değerlendirme sonucunda oluşan kur farklarının ilgili hesaplara alınması gerekir. İhracatla ilgili kur farklarının "601-Yurtdışı Satışlar" hesabına, kredi faiz işlemlerinden doğan ilgili kur farklarının "780 Finansman Giderleri" hesabına, maliyet unsuru niteliğindeki kur farklarının ise ilgili yatırım veya sabit kıymet maliyetine aktarılması gerekmektedir. Bunun dışındaki kur farkları ise "646 - Kombiyo Karları" veya "656 - Kombiyo Zararları" hesabında muhasebeleştirilir.

Bankalar hesabında çeşitli bankalarda açılmış olan ulusal para ve yabancı para cinsinden vadeli ve vadesiz mevduat hesapları izlenmektedir. Ulusal para cinsinden mevduatlar işletmenin bankalar nezdinde bir alacağı niteliğinde olduğundan,

alacaklar da VUK' nun 281. maddesine göre mukayyet değeri ile değerlendirildiğinden ulusal para cinsinden mevduatlar mukayyet değer ile değerlendirilmektedir. Mukayyet değer VUK' nun 265. maddesinde bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen değeri olarak tanımlanmıştır.

213 sayılı VUK' nun 280. maddesinde yabancı paraların borsa rayici ile değerlendirileceği, borsa rayici bulunmaması halinde ise değerlemeye uygulanacak kurun Maliye Bankalığına tespit edilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla yabancı para cinsinden mevduat hesaplarının borsa rayici ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak yabancı para kasanın değerlendirilmesi bölümünde açıklandığı üzere ülkemizde bir kambiyo borsası bulunmadığından değerlemeye uygulanacak kur Maliye Bakanlığınca tespit edilmekte, Maliye Bakanlığınca bir tespit yapılmadığında da Merkez Bankasınca tespit ve ilan edilen kurlar değerlemeye esas alınmaktadır. Maliye Bakanlığı döviz ve efektif olmak üzere iki kur ilan etmektedir. 283 seri no.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde efektif cinsinden yabancı paralar için efektif alış kurunun (bulunmaması halinde döviz alış kurunun), döviz cinsinden yabancı paralar içinse döviz alış kurunun uygulanacağı belirtilmiştir. Buradan hareketle yabancı para cinsinden mevduat hesapları işletmelerin 3. kişiler nezdinde bir alacağını ifade ettiğinden bunların döviz alış kuru ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Kurda meydana gelen değişimler nedeniyle oluşan farklar yabancı para kasanın değerlendirilmesinde olduğu gibi "646-Kambiyo Karları" veya "656-Kambiyo Zararları" hesabında muhasebeleştirilir.

- Vadeli Mevduat Hesaplarının Değerleme İşlemleri

Vadeli mevduat hesaplarının vadeleri dönem sonu itibarıyla henüz dolmamış olsa dahi muha-

sebenin temel ilkeleri arasında yer alan dönemsellik kavramı gereğince hesabın açıldığı tarihten bilanço dönemine kadar olan kıst dönem için faiz gelirlerinin hesaplanıp ilgili dönem kazancının tespitinde dikkate alınması gerekmektedir. Vadeli mevduatların vadesinde elde edecekleri faiz gelirinden, değerlendirme gününe kadar hesaplanan kısmının ilgili oldukları dönemde gelir olarak dikkate alınması gerektiği 5288 sayılı kanun ile VUK' nun 281. maddesinin birinci fıkrasına eklenen "Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır." madde metni ile de hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla vergi mevzuatı ve muhasebe teorisi arasında vadeli mevduatların değerlendirilmesi açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır.

Bu işlemlerde kıst dönemi için hesaplanan faiz henüz nakden veya hesaben istenilebilir durumda bulunmadığından kıst dönemine isabet eden faiz nedeniyle 102- Bankalar hesabı yerine dönem ayırıcı bir hesap olan 181-Gelir Tahakkukları hesabı borçlandırılırken, 642-Faiz Gelirleri hesabı alacaklandırılmaktadır.

Yukarıda yaptığımız açıklamalara paralel olarak vadeli mevduatta henüz vade dolmadığı halde bilanço gününe kadar hesaplanan faiz gelirinin, dönem kazancının tespitinde gelir unsuru olarak dikkate alınması aşağıda muhasebe kayıtları üzerinden örneklendirilmiştir.

Örnek: X firması 25.10.2009 tarihinde Y Bankasında 3 ay vadeli, % 10 faiz oranlı, 10.000 \$ tutarlı döviz tevdiat hesabı açtırmıştır. 25.10.2009 tarihinde 1 \$= 1.50 TL iken, 31.12.2009 tarihinde 1 \$= 1.55 TL' dir. Bu durumda yılsonunda yapılması gereken muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir.

31.12.2009	
181- Gelir Tahakkukları	288,79
181.00 Faiz Gelir Tahakkukları	288,79
642-Faiz Gelirleri	288,79
642-01 Y Bankası Mevduattan	288,79

Tahakkuk Eden Faiz

$(10.000 \times 68 \times 10) / 36.500 = 186,31 \$$

$186,31 \$ \times 1.55 = 288,79$

31.12.2009	
102-Bankalar	500,00
102-01 Y Bankası döviz tevdiat hesabı	500,00
646-Kambiyo Karları	500,00
$10.000 \times (1.55 - 1.50) = 500,00 \text{ TL}$	
//	

4- BANKA KREDİLERİ

4.1- Banka Kredileri Hesabının Tanımı ve İşleyişi

Banka kredileri hesabı, banka ve diğer finans kurumlarından alınan kısa ve uzun vadeli kredilere ilişkin tutarların kaydedildiği hesap kalemidir. Banka kredileri hesabı tekdüzen hesap planında Mali Borçlar grubunun altında yer almaktadır. Alınan kısa vadeli krediler "300-Banka Kredileri" hesabına alacak, uzun vadeli krediler ise "400-Banka Kredileri" hesabına alacak kaydedilir, söz konusu krediler ödendiğinde ise bu hesaplar borçlandırılır. Bilanço tarihinden itibaren vadesi bir yılın altına inen anapara taksitleri ve bu kredilerin faizleri nedeniyle "303- Uzun vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri" hesabına alacak kaydı yapılırken bu hesaba borç kaydı yapılmaktadır. Banka kredileri hesabı alacak kalanı verir ve hesabın bakiyesi işletmenin banka ya da diğer finans kurumlarına olan borcunu göstermektedir.

4.2- Banka Kredileri Hesabının Envanter ve Değerlemesi

Banka kredileri hesabı kredinin ulusal para ya da yabancı para olması göz önünde bulundurularak çeşitli alt hesaplara ayrılmaktadır. Çeşitli bankalardan sağlanan kredi ve bunlara ilişkin yapılan ödemeler toplayıcı bir hesap olan Banka Kredileri hesabında yer almaktadır.

Banka kredileri hesabının envanterinde öncelikle banka kredileri hesabının borç ve alacak toplamı ile alt hesapların borç ve alacak toplamalarının denkliliği sağlanmaktadır. Fark yoksa yapılacak bir işlem yok iken fark bulunması halinde ise hatalı kayıtlar düzeltilmelidir.

Dönem sonlarında bankalardan alınan hesap özetlerine göre işletme, hesabın bakiyesini kontrol eder ve gelen hesap özetine göre lehine tahakkuk etmiş faizleri kayıtlarına intikal ettirir.

Bankalara yatırılan yabancı paralar işlem tarihlerindeki ulusal para cinsinden değerleri ile kayıtlara alınır. Kredi hesabı döviz cinsinden açılmışsa, faiz hesaplaması da döviz cinsinden yapılacak, döviz cinsinden hesaplanan faiz tutarı dönem sonu kuru ile değerlendirilecek ve bu tutar gider kaydedilecektir.

Yabancı paraların borsa rayıcı ile değeriyeceğı 213 sayılı VUK' nun 280. maddesinde belirtilmiş olup söz konusu madde hükmünün alacak ve borçlar hakkında da uygulanacağı da hüküm altına alınmıştır. Banka hesabının envanteri ve değeriyesi bölümünde değeriyelede uygulanacak kur açıklanmış olup burada sadece yabancı para cinsinden paraların döviz kuru ile değeriyeceğı belirtilmekle yetinilecektir. Dönem sonunda yapılan değeriyele sonucunda oluşan fark işletme açısından söz konusu kaynak kullanımının maliyeti olduğundan "780-Finansman Giderleri" hesabında muhasebeleştirilir.

213 sayılı VUK' nun Borçlar başlıklı 285. maddesine 5228 sayılı kanunun 59/1c maddesiyle "Mevduat ve kredi sözleşmelerine müstenit borçlar değeriyele güne kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır." hükmü ilave edilmiştir. Bu suretle ödemesi bir sonraki yıl yapılacak olan kredi faizlerinin dönem sonu itibariyle değeriylenecek bilanço gününe kadar hesaplanan faizin gider olarak dikkate alınabilmesi sağlanmıştır. Bu değerişiklik 2004 yılında yürürlüğe girmiş olup değeriyele güne kadar işlemiş olan faiz hesaplanacak ve bu faiz nedeniyle 780-Finansman Giderleri hesabı borçlandırılırken, 381-Gider Tahakkukları hesabı alacaklandırılacaktır.

Yukarıda yaptığımız açıklamalara paralel olarak banka kredilerinde henüz vade dolmadığı halde bilanço gününe kadar hesaplanan faizin dönem kazancının tespitinde gider unsuru olarak dikkate alınması aşağıda muhasebe kayıtları üzerinden örneklendirilmiştir.

Örnek: X firması 25.10.2009 tarihinde Y Bankasından 25.10.2009 tarihinde 3 ay vadeli, % 20 faizle 50.000,00 TL kredi almıştır. Bu durumda yılsonunda yapılması gereken muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir.

—31.12.2009—		
780-Finansman Giderleri	1.863,02	
381- Gider Tahakkukları		1.863,02
381-01 Finansman Giderleri		1.863,02
Tahakkuku		
$(50.000,00 \times 68 \times 20) / 36.500 = 1.863,02$		

5- SONUÇ

Bu yazımızda kasa, banka ve banka kredileri hesabının işleyişi, envanteri ve değeriyesi hakkında bilgi verilmiştir. Yılsonunda yabancı para kasasının değeriyesi, fiili kasa sayımı ile kasa hesabı tutarı arasında uyumun sağlanması, banka hesabındaki mevduatların vadesi dolmasa da değeriyele güne kadar hesaplanan faizinin gelir olarak dikkate alınması, diğer yandan banka kredilerinin vadesi dolmasa da değeriyele güne kadar hesaplanan faizinin gider olarak dikkate alınması vergi matrahının doğru hesaplanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Vergi matrahının doğru tespit edilebilmesi için üç hesap kaleminin de envanterinde ve değeriyelesinde dikkate edilecek hususlar yazımızda açıklanmış olup bu hususların göz önünde bulundurulması şüphesiz ödenmesi gereken vergilerin doğru bir şekilde hesaplanmasına yardımcı olacaktır.